

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษา “กระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑสถานโบราณบ้านบัว ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการการจัดการพิพิธภัณฑสถานโบราณบ้านบัว เพื่อศึกษากระบวนการในการจัดการพิพิธภัณฑสถานโบราณบ้านบัวและปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการพิพิธภัณฑสถานโบราณบ้านบัวเพื่อการฟื้นฟูพลังชุมชน เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case study) โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวิธีการเก็บข้อมูลโดยอาศัยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ประกอบกับการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำอาสาในชุมชน กลุ่มพิพิธภัณฑสถาน ชาวบ้านในชุมชน บุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่เข้ามามีส่วนร่วม และผลการศึกษาทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่หลากหลาย แล้วนำมาเรียบเรียงจัดหมวดหมู่วิเคราะห์ความสัมพันธ์ให้เห็นภาพรวมของชุมชนในกระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑสถานโบราณบ้านบัวตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยสามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

จากผลการศึกษาพัฒนาการจัดการพิพิธภัณฑสถานโบราณบ้านบัว ทำให้เห็นพัฒนาการของการจัดการพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2547-2548 เป็นกระบวนการโบราณคดีชุมชน ที่เปิดโอกาสให้ทุกคน ทุกกลุ่ม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขุดค้นเตาเผาโบราณและพัฒนาพิพิธภัณฑสถาน ทำให้ชุมชนได้รับรู้ถึงการมีอยู่ของเตาเผาโบราณ เห็นความสำคัญ ผลจากกระบวนการทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ทำให้เห็นศักยภาพและเกิดการยอมรับ ส่งผลต่อความสัมพันธ์ในชุมชนที่ดีขึ้น คนในชุมชนเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์แหล่งเตา และวัตถุโบราณที่พบในชุมชน เกิดความสุขความประทับใจในการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ยังส่งผลให้หน่วยงานภายนอกได้ให้ความสนใจ จนในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2549-2550 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาคเอกชนในการพัฒนาพิพิธภัณฑสถาน โดยต้องการให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการจัดการพิพิธภัณฑสถานดังกล่าว แต่การจัดการพิพิธภัณฑสถานที่เกิดขึ้นต่อมาทั้งในเรื่องของการก่อสร้างอาคาร การอนุรักษ์และจัดแสดง ล้วนเป็นการจัดการโดยผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกทั้งสิ้น ผลลัพธ์ที่ตามมาทำให้คนในชุมชนไม่ได้ใช้ความรู้ ความสามารถ ที่มีในการจัดการพิพิธภัณฑสถาน ต้อง

พึงพึงภายนอก ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม เป็นปัญหาที่เริ่มปรากฏในการจัดการพิพิธภัณฑสถาน และในช่วงที่ 3 พ.ศ. 2551-2552 เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงทำให้การดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถานต้องหยุดชะงัก ไม่สามารถดำเนินการใด ๆ ต่อได้ เกิดผลกระทบต่อบุคคลในชุมชน ทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนได้ จนเหตุการณ์ต่าง ๆ เริ่มคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น หน่วยงานหลายฝ่ายจึงร่วมมือในการฟื้นฟูพิพิธภัณฑสถานและชุมชนขึ้นมาอีกครั้ง และช่วงที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2552-มกราคม พ.ศ. 2553 เกิดกระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑสถาน โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการขุดค้นเตาเผาและหลุมเศษเครื่องถ้วย การจัดทำระบบทะเบียนวัตถุพิพิธภัณฑสถาน การปรับปรุงและจัดแสดงภายในอาคารพิพิธภัณฑสถาน ทำให้เกิดการเสริมสร้างศักยภาพและความสามารถให้กับคนในชุมชน ทำให้เกิดกำลังใจ โดยเฉพาะในเรื่องของการคิด การตัดสินใจในการจัดการ ทำให้ชาวบ้านได้ใช้ความสามารถและศักยภาพที่มีจนทำให้เกิดความเชื่อมั่น เกิดการยอมรับในการจัดการพิพิธภัณฑสถาน และทำให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถดำเนินการจัดการพิพิธภัณฑสถานได้

ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การทำงาน จึงเป็นการทำงานลักษณะกระบวนการ ที่มีความต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ แก้ไขปัญหาและพัฒนาได้ เห็นได้ว่าในกระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑสถาน มีหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องมากมาย ได้แก่ หน่วยงานท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน ภาคประชาชน ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ล้วนส่งผลต่อการเรียนรู้ร่วมกัน วิธีคิดและวิธีการทำงานของแต่ละฝ่ายอาจมีความแตกต่าง ดังนั้น จึงเกิดผลต่อชุมชนที่ทั้งส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการฟื้นฟูความสามารถของชุมชน สำหรับปัจจัยภายในชุมชนที่สำคัญที่มีผลต่อการฟื้นฟูความสามารถของชุมชน คือ ความเป็นเครือญาติ เป็นญาติมิตร เพราะเป็นการทำงานที่อยู่บนพื้นฐานของความปรารถนาดีต่อกัน แม้จะเริ่มจากกลุ่มเล็ก ๆ ก็สามารถทำให้เกิดพลัง และเกิดความเป็นผู้นำในการจัดการที่จะขยายผลในวงที่กว้างขึ้นได้ จากกระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนทำให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถคิด ตัดสินใจ ได้เรียนรู้มากขึ้นว่าอะไรที่ชาวบ้านสามารถจัดการได้เอง และในส่วนที่นอกเหนือที่ชาวบ้านทำได้จึงต้องเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภายนอกที่จะเข้ามาสนับสนุนชาวบ้านให้สามารถจัดการพิพิธภัณฑสถานและจัดการเรื่องอื่น ๆ ได้

ในการทำงานเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนนั้น สิ่งสำคัญ คือ ต้องสร้างระบบคิดพื้นฐานร่วมกันในการทำงานกับชุมชน คือ การสร้างให้คนเกิดกระบวนการคิด ที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพ และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อให้เกิดผลทางปฏิบัติในการทำงานที่เป็นการทำงานร่วมกันในแนวทาง คือ ทุกฝ่ายมีความเสมอภาค และสร้างประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ เป็นการสร้างพลังทางความคิดและพลังการกระทำร่วมกัน ซึ่งหากมีการ

เรียนรู้และปฏิบัติอย่างต่อเนื่องแล้วก็จะทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ในการทำงานร่วมกันที่เกิดจากการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย เมื่อสามารถสร้างให้เกิดพลังดังกล่าวได้ ก็จะทำให้คนสามารถจัดการพิพาทกันและทรัพยากรวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้ และเกิดความเป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข ทิศทางการพัฒนาพิพาทกันในอนาคตจึงเป็นการพัฒนาที่มีชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา

ข้อค้นพบจากการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง กระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพาทกันเตาโบราณบ้านบัว ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ได้ข้อค้นพบจากการศึกษา คือ

1. กระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนสามารถในการทำงานควรเป็นการจัดการที่สร้างโอกาสให้คนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างอิสระ ตามความสนใจ ความถนัด และความสามารถในการเข้าร่วม โดยอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ในแนวระนาบที่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เชื่อมมั่นในศักยภาพ และความสามารถของชุมชน เป็นการทำงานที่ให้อำนาจให้กับคนในชุมชนในการจัดการทรัพยากรของตนเอง

2. ชุมชนมีความเปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา (dynamic) ชุมชนบ้านบัวก็มีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงตามบริบทปัจจัยแวดล้อม ดังนั้นในการทำงานพัฒนาเพื่อแก้ไขไม่สามารถทำได้โดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง การแก้ไขปัญหาควรเป็นไปในเชิงกระบวนการที่ทำให้คนเกิดการคิดที่เป็นระบบ และทำอย่างเป็นระบบมากขึ้น กล่าวคือ ทำให้คนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จึงจะทำให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้

3. การจัดการพิพาทกันเป็นเสมือนจุดเริ่ม (entry point) ที่ทำให้คนได้มาร่วมมือกันในการทำงาน ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน เกิดกลุ่มที่มีความผูกพัน มีความเอื้ออาทร มีความปรารถนาดีต่อกันในการทำงาน แล้วจึงขยายไปสู่ระดับที่ใหญ่ขึ้นได้ ดังนั้นในงานพัฒนาพิพาทกันจึงถือเป็น เครื่องมือ (means) ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาความสามารถ เกิดความเชื่อมั่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของตนเอง สามารถสร้างให้เกิดความเป็นชุมชน และเชื่อมโยงไปสู่การทำงานมิติอื่น ๆ ได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการศึกษา “กระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพธิภณท์เตาโบราณบ้านบัว อำเภอมืองพะเยา จังหวัตพะเยา” ทำให้ผู้ศึกษาเกิดการรับรู้ และเข้าใจถึงกระบวนการฟื้นฟูความสามารถของชุมชนในเรื่องดังกล่าว และมีข้อเสนอแนะต่อการเสริมสร้างความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพธิภณท์และทรัพยากรวัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต ดังนี้

1. ควรมีการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม ทั้งแหล่งเตาเผาโบราณ คู่มือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ อาทิ สมุนไพร ความรู้เกี่ยวกับการเกษตร ฯลฯ ของคนในชุมชน เพื่อให้ทราบถึงทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีในชุมชนของตน และสามารถวางแผนจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนได้ โดยให้คนในชุมชนดำเนินการสำรวจรวบรวมองค์ ร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นความรู้ที่ติดตัวคน ทำให้คนเกิดความสามารถในการสร้างความรู้ และสามารถใช้ความรู้เพื่อสร้างประโยชน์ต่อไปได้

2. สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยเชื่อมโยงกลุ่มคนโดยเฉพาะเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ ในการจัดการพิพธิภณท์มากยิ่งขึ้น อาจอยู่ในรูปแบบ อาทิ การสร้างยุทธธรรมการพิพธิภณท์ หรือที่ปรึกษาพิพธิภณท์ เป็นต้น สร้างการบริหารจัดการและสร้างกิจกรรมที่ให้แก่คนในชุมชนได้ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาในการดำเนินงานพิพธิภณท์ เช่น การจัดนิทรรศการหมุนเวียนที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตชาวบ้านในชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันและเกิดความเป็นชุมชนในหลายระดับ ขยายไปสู่วงกว้างมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะให้เกิดการฟื้นฟูและเสริมสร้างความสามารถของชุมชนให้สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้

3. การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ควรมีการสนับสนุนการทำงานจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมร่วมกับชุมชน ในรูปแบบของนโยบายด้านวัฒนธรรม ปรบญุทธศาสตร์การทำงานในเชิงรุกมากยิ่งขึ้น ให้คำแนะนำทางวิชาการ สนับสนุนด้านบุคลากร และงบประมาณในการดำเนินงาน หรือสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นอาจมีการศึกษาวิจัยในระยะยาว และการสร้างและพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นในด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่อยู่บนฐานของความเข้าใจในสิทธิและอำนาจในการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

4. ควรมีการพัฒนาและขยายผลการจัดการพิพิธภัณฑ์สู่การพัฒนาอื่น ๆ โดยใช้เป็นเครื่องมือ พัฒนาให้เกิดระบบความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ความเป็นญาติมิตรต่อกัน ความช่วยเหลือ เอื้ออาทรต่อกัน ทั้งยังเป็นเครื่องมือให้คนเกิดความรู้ เกี่ยวกับทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเองเพื่อที่จะสามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

1. ควรมีการศึกษาทรัพยากรวัฒนธรรมอื่น ๆ ในชุมชน หรือมิติอื่น ๆ อาทิ ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โบราณคดี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงมากยิ่งขึ้น ซึ่งนอกจากแหล่งเตาเผาโบราณบ้านบัวแล้วยังพบร่องรอยคูเมืองเก่าซึ่งยังไม่มีมีการทำการศึกษาเรื่องดังกล่าว ดังนั้นการศึกษาวิจัยควรเป็นการดำเนินโครงการระยะยาว เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมในฐานะเป็นทุนที่สำคัญของชุมชนและสามารถใช้เป็นเครื่องมือและเป้าหมายในการพัฒนาชุมชน

2. การศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ โดยการเสริมสร้างความเป็นเครือข่ายการทำงานร่วมกัน รวมถึงการกำหนดมาตรการ กลไกของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมเพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน